

Τὸ κήρυγμα στὴν Ὁρθόδοξη Πατερικὴ Παράδοση

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝΟΥ*

Α. ΚΗΡΥΓΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

1. Θεία Λειτουργία καὶ κήρυγμα

Ἡ Θεία Λειτουργία μὲ τὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη τῶν πιστῶν ἀποτελεῖ τὸν φυσικὸ χῶρο ἀνάπτυξης τῆς κατήχησης καὶ τοῦ κηρύγματος κατὰ τὴν ποιμαντικὴ παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Ἐκτὸς τῆς Λατρείας καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ θεολογικὸς λόγος παίρνει τὴν κοσμικὴ μορφή τῆς ὁμιλητικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς παιδαγωγίας, ἀλλὰ δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ αὐτὸ πού ὀνομάζουμε κατηχητικὸ κήρυγμα καὶ λειτουργικὸ λόγο, μὲ τὴν πνευματικὴ ἔννοια τῆς οἰκοδομῆς τῶν ψυχῶν καὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν. Διαφορετικὰ ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ γίνῃ ὁ λόγος μας πολιτιστικὸ γεγονός καὶ αὐτὸ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ ἐκεῖνο πού θεωροῦμε καὶ ἐπιδιώκουμε νὰ καταλήξῃ σὲ καθαρὴ λειτουργία σωτηριολογική. Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι σημεῖο ἀναφορᾶς τῶν πιστῶν καὶ κέντρο τέλεσης κάθε λατρευτικῆς καὶ μυστηριακῆς πράξεως. Κέντρο καὶ κριτήριον ποιότητος πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ἢ μετοχὴ στὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ στὸ γεγονός τῆς θείας Λειτουργίας κατανοεῖται καὶ βιώνεται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὡς μυστήριον ζωῆς καὶ δὲν ἔχει καθόλου θεωρητικὸ θρησκευτικὸ χαρακτήρα.

Στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη μὲ ὅλα τὰ τελούμενα, δηλαδὴ τὴν λειτουργία, τὴν ὑμνολογία, τὸ κήρυγμα καὶ τὸ μυστήριον, πραγματοποιεῖται τὸ ζητούμενον τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀγιότητος τῶν πιστῶν. Ἦδη ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς «ἀρχιερατικῆς προσευχῆς» τοῦ Κυρίου, «ἵνα [οἱ πάντες] ἔν ᾧσιν» (Ἰω. 17,21), ἡ Ἐκκλησία εὐχεται καὶ προσεύχεται λειτουργικὰ καὶ ἀδιαλείπτως «ὑπὲρ τῆς

* Ὁ Γεώργιος Πατρῶνος εἶναι Ὁμ. Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν.

τῶν πάντων ἐνώσεως», μὲ τὴν προϋπόθεση τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς κοινωνίας στοῦ αὐτοῦ ποτήριου. Ἐκεῖ, μὲ κέντρο ἀναφορᾶς τὸ εὐχαριστιακὸ γεγονός, οἱ κοινωνίες τῶν ἀνθρώπων «ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους» (Ἄποκ. 5,9), γίνονται θεία κοινωνία, ἐνότητα συμφιλίωσης καὶ ἀδελφοποίησης πάντων ἡμῶν. Δὲν ὑπάρχει εὐθετότερος χρόνος καὶ καταλληλότερος χώρος γιὰ κοινωνία τῶν πιστῶν ἀλλὰ καὶ ἐνότητα τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴ μετοχὴ ὅλων στοῦ εὐχαριστιακοῦ δεῖπνου, ὅπου καταλύονται οἱ πάσης φύσεως διακρίσεις καὶ ἀναρροῦνται ὅλα ἐκεῖνα τὰ διαιρετικά στοιχεῖα ποῦ φέρουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἀντιπαραθέσεις καὶ ρήξεις. Τὸ πρῶτο ζητούμενο, λοιπόν, εἶναι ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἁγιασμός τῶν πιστῶν.

Ἀλλὰ μὲ ἀναφορὰ τῆς ζωῆς μας στὴ Θεία Λειτουργία καὶ στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη καταξιώνεται καὶ κάθε ποιμαντικὴ δραστηριότητα κληρικῶν καὶ λαϊκῶν λειτουργῶν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀναφέρεται τελικὰ καὶ ἄμεσα στοῦ σωτηριολογικοῦ γεγονότος καὶ στὴν πνευματικὴ οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν, τότε ἐκκοσμικεύεται ἡ κάθε πράξι διακοινίας μας καὶ χάνεται ἡ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τῆς μετοχῆς μας στὴ λατρεία ποῦ εἶναι ἡ τελείωση καὶ θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ σημαίνει, πὼς ἡ κατήχησι καὶ τὸ κήρυγμα μὲ τὴν παράλληλη ἀνάπτυξη τῆς θεολογίας, ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει στοῦ κείμενο αὐτό, δηλαδὴ τὴν κατανόηση καὶ βίωση τῆς πίστεως καὶ τοῦ δόγματος, δὲν νοεῖται ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἰδιαίτερου λειτουργικοῦ καὶ εὐχαριστιακοῦ χώρου τῆς. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ κατηχητικὴ θεολογία καὶ ὁ κηρυγματικὸς λόγος πρέπει νὰ εἶναι κατ' οὐσίαν «λόγος λειτουργικὸς καὶ εὐχαριστιακός», λόγος ἁγιαστικός. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ ζητούμενο τῆς κάθε ποιμαντικῆς δραστηριότητάς μας.

Γιὰ νὰ ἐπενεργήσῃ θετικὰ ἓνα κήρυγμα πρέπει νὰ λειτουργεῖται. Ὁ κήρυκας ἐὰν δὲν μετέχει καὶ δὲν κοινωνεῖ ὁ ἴδιος τοῦ σωτηριολογικοῦ γεγονότος τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, τότε ὁ κηρυγματικὸς του λόγος παραμένει ἀνενεργὸς καὶ δὲν λειτουργεῖ ἔργο πνευματικὸ καὶ σωτηριολογικὸ. Κατὰ συνέπεια, τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν πιστῶν δὲν θὰ ἔρθουν ποτέ. Γιατὶ μὴν ξεχνᾶμε αὐτὸ ποῦ εἶπε ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἀποτελεῖ τὸ βασικότερο κριτήριον τοῦ κηρύγματος, ὅτι ὁ Θεὸς «εὐδόκησε διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας» (Α΄ Κορ. 1,21). Ἄρα τὸ κήρυγμα πρέπει νὰ εἶναι χαρισματικὸ, νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ εἶναι καὶ σωτηριολογικὸ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι αὐτὸ ποῦ πραγματοποιεῖται μὲ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, δηλαδὴ ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἐσχατολογικὴ δοξοποίηση τοῦ ἀνθρώπου, πρέ-

πει να συντελεῖται καὶ μετὰ τὴν ἐκφορὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ καὶ κηρυγματικοῦ λόγου. Αὐτὸ ποὺ τελεῖ ὁ ἱερέας λειτουργὸς ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης θὰ πρέπει νὰ τελεῖ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα καὶ ὁ κήρυκας. Κατὰ συνέπεια, Ἁγία Τράπεζα καὶ ἄμβωνας συνιστοῦν τοὺς δύο πόλους λειτουργίας καὶ πραγμάτωσης τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας. Ἐκεῖνο τὸ «σῶσαι τοὺς πιστεύοντας» ἀναφέρεται καὶ στὸ τελούμενο μυστήριον καὶ στὸ λειτουργούμενον εὐαγγελικὸν λόγο. Τὸ κήρυγμα, ἐπομένως, δὲν εἶναι δευτερεύον γεγονός ἢ πολὺ περισσότερο «διακοσμητικὸ» τελετουργικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέρος τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ τοῦ σωτηριολογικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

2. Τὸ κήρυγμα στὴν ὀρθόδοξη παράδοση

Πολλοὶ ὀρθοδοξοφρονοῦντες σήμερα πιστοί, οἱ ὁποῖοι ἐμμένουν μάλιστα σὲ ἓνα τελετουργικὸ βυζαντινισμὸ μετὰ μακρόσυρτες ψαλμωδίες τύπου «τεριρέμ» καὶ «νενενά», ἀρνοῦνται ὅτι τὸ κήρυγμα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ δέχονται ὅτι δὲν ἐκφράζει ὀρθόδοξη παράδοση, ἀλλὰ ὅτι εἶναι νεωτερικὸ ἐφεύρημα «προτεσταντικῆς προέλευσης». Μετὰ αὐτὸ τὸν τρόπο γίνεται προσπάθεια μείωσης τῆς ἀξίας καὶ τῆς σημασίας τοῦ κηρύγματος καὶ κατ' ἐπέκταση τῆς λειτουργικῆς σπουδαιότητος τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου καὶ τοῦ ἐρμηνευτικοῦ ἔργου τῆς θεολογίας τῶν ἱερῶν κειμένων. Ὅταν, μάλιστα, ὁ κήρυκας εἴτε λαϊκὸς εἴτε κληρικὸς δὲν ἀνήκει στὸ διοικητικὸ καὶ τελετουργικὸ προσωπικὸ τῆς ἐνορίας, ἀλλὰ εἶναι «περιοδευὼν» ἀποστολικὸς φορέας εὐαγγελικῶν μηνυμάτων, θεωρεῖται «ξένο σῶμα» καὶ κατὰ συνέπεια ὁ λόγος του μπορεῖ νὰ ἀπευθύνεται τελικὰ «εἰς ὅσα μὴ ἀκούοντων» (πρβλ. *Ρωμ.* 11,8).

Ἡ ἀρνητικὴ αὐτὴ θεώρηση τοῦ κηρύγματος ἔχει ἀναμφισβήτητα ἱστορικὰ αἷτια. Ὅφειλεται πιθανῶς στὴν ἔλλειψη, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες λόγῳ Τουρκοκρατίας, μιᾶς ὀρθόδοξης θρησκευτικῆς καὶ λειτουργικῆς παιδείας τοῦ λαοῦ μας, ἀλλὰ καὶ μιᾶς βαθιᾶς θεολογικῆς γνώσης τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων. Στὶς ὀρθόδοξες χώρες καὶ στὴν Ἑλλάδα ἀσφαλῶς ὁ ἄμβωνας ἐσίγησε ἐπὶ μακρόν. Καὶ ὅταν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ὀρθοδόξων λαῶν ἄρχισε νὰ ἀκούγεται καὶ πάλι τὸ κήρυγμα ἀπ' ἄμβωνος, ἢ θέα αὐτὴ τοῦ κήρυκα, ἐνὸς λόγιου κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ ἄνδρα, νὰ ἀναπτύσσει σὲ γλώσσα καθομιλουμένη καὶ ἐκλαϊκευτικὴ, ἀλλ' ὄχι σὲ καθιερωμένη λειτουργικὴ φρασεολογία θεολογικῆς ἰδέας καὶ ἐννοιῆς, ἦταν ἓνα πρωτόγνωρον γεγονός καὶ δημιουργοῦσε πραγματικὸ ξάφνιασμα σὲ ὅλους. Καὶ ὅταν ἀκόμη διαπιστώθηκε πῶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι κήρυκες

ἦσαν πεπαιδευμένοι θεολογικά στην Ἑσπερία καὶ μὲ τὴν ἀπελευθέρωση ἐπανῆλθαν εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς, τὸ κήρυγμά τους θεωρήθηκε ξενόφερτο καὶ στοιχειὸ δυτικῆς θρησκευτικῆς προέλευσης καὶ παράδοσης.

Πράγματι στὴ Δύση, ὡς γνωστό, κεντρικὸ γεγονός στὸν ὅλο κύκλο τῆς λατρείας δὲν εἶναι ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ ἡ σωτηριολογικὴ προοπτικὴ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ κήρυγμα καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἔννοια τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς θεολογικῆς παιδείας τῶν πιστῶν, πού σημαίνει ὅτι τὸ κήρυγμα στοχεύει ἐκεῖ σὲ καθαρὰ ἠθικιστικούς καὶ πολιτιστικούς σκοπούς. Ἐπιδίωξη εἶναι ἡ ἠθικὴ μὲ τὰ καλὰ ἔργα, ἀντὶ τῆς σωτηρίας μὲ τὴ μετάνοια καὶ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδεικτικὴ ἡ ὀνομασία καὶ ἡ θεσμοθέτηση τῆς θρησκευτικῆς αὐτῆς κατῆξης καὶ ἀγωγῆς στὸν προτεσταντικὸ κόσμον μὲ τὸν θεσμό τῶν «Sunday Schools», δηλαδή τῶν γνωστῶν «Κυριακῶν Σχολείων» καὶ καθιδρυμάτων παιδευτικῆς ἀγωγῆς καὶ θρησκευτικῆς παιδείας.

Στὴν Ὁρθοδοξία δὲν νοεῖται κήρυγμα καὶ κατῆξη, πνευματικὴ καθοδήγηση τῶν πιστῶν καὶ θεολογικὴ ἀνάπτυξη τῶν δογμάτων ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς λατρείας καὶ κυρίως μακρὰν τοῦ σωτηριολογικοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὅλα ἔχουν σὲ μᾶς μιὰν ἄμεση εὐχαριστιακὴ ἀναφορά. Κριτήριο δὲν εἶναι ἡ θρησκευτικὴ παιδεία, ἀλλὰ ὁ ἁγιασμός μὲ τὴ σύνδεση τῶν πιστῶν μὲ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ κυρίως μὲ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Τὸ κήρυγμα καὶ ἡ κατῆξη ἀποτελοῦν τὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο ὄχι γιὰ μιὰ ἀπλὴ ἐνημέρωση καὶ θεολογικὴ πληροφόρηση, ἀλλὰ γιὰ μετάνοια καὶ ἐπιστροφή στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη προκειμένου νὰ μετᾶσχει κανεὶς στὸ μέγα δεῖπνον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα στὴν ἐπισήμανση ἢ διαφορετικὴ διάταξη τῶν θέσεων ἢ καθισμάτων, τύπου θεάτρου ἢ σχολικῆς αἴθουσας, στοὺς καθεδρικούς ναοὺς τῆς Δύσεως ἀπὸ τοὺς δικούς μας ναοὺς, ὅπου ἡ τοποθέτηση τῶν θέσεων ἢ στασιδίων εἶναι σὲ διάταξη κοινωνίας καὶ διαλόγου. Ἐκεῖ βρίσκονται σὲ παράταξη ἢ μία σειρὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὲ μορφὴ θεατρικῆς αἴθουσας καὶ σχολικῆς τάξεως, χωρὶς ὀπτικὴ καὶ κατὰ πρόσωπον ἐπικοινωνία ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο, ἐνῶ στοὺς δικούς μας λατρευτικούς χώρους τὰ στασίδια εἶναι τὸ ἓνα κατ' ἀντίκρου τοῦ ἄλλου πού δηλώνει τὴν κατὰ πρόσωπον κοινωνία τῶν πιστῶν. Καὶ τοῦτο, διότι οἱ πιστοὶ κοινωνοῦν καὶ διαλέγονται μὲ τὸν Θεὸ μόνον διὰ μέσου τοῦ «πλησίον», διὰ μέσου αὐτοῦ πού εἶναι ἀπέναντί του καὶ τὸν ἀποδέχονται ἐν ἀγάπῃ καὶ «ἐν φιλήματι ἀγίῳ» (Ρωμ. 16,16).

Ἐδῶ χρειάζεται ἀκόμη μιὰ σαφὴς διευκρίνιση. Ἀπὸ τὸ σημεῖο τῆς ἀπολυτοποίησης τοῦ παιδευτικοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτήρα τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς κα-

τήρησης στη Δύση μέχρι τη μείωση της θεολογικής σημασίας και την απόρριψη της πνευματικής λειτουργικότητας του ευαγγελικού λόγου από πολλούς από εμάς υπάρχει ασφαλώς τεράστια απόσταση. Χωρίς κανένα ένδοιασμό, ύστερα απ' αυτές τις έπισημάνσεις, θα πρέπει να είμαστε απόλυτα θετικοί στη χρήση του κηρύγματος και της κατήχησης κι εμείς στον Όρθόδοξο χώρο, αλλά πάντοτε ασφαλώς σε άμεση λειτουργική σχέση με τη Θεία Λειτουργία και τὸ σωτηριολογικό γεγονός της Θείας Εὐχαριστίας. Κήρυγμα και κατήχηση δὲν σημαίνει ἐκκοσμίκευση και ἀναίρεση τοῦ Όρθόδοξου λειτουργικοῦ ἤθους. Έκκοσμίκευση μπορεί νὰ εἶναι και ἡ δική μας θρησκευτική και τελετουργική τυπολατρία, με τὴ στέρηση τῶν πιστῶν ἀπὸ τὸν ζῶντα εὐαγγελικό λόγο και τὰ ἀποστολικά μηνύματα τῶν πρώτων κηρῦκων τῆς πίστεώς μας, οἱ ὅποιοι ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὸν Κύριο «κηρῦσσειν» και «διδάσκειν» (Ματθ. 11,1) εἰς «ἅπαντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς» (Ματθ. 28,19) για τὴν πραγματοποίηση τῆς σωτηρίας.

3. Τὸ κήρυγμα στὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ και στὴν πατερικὴ παράδοση

Στὴν ἀποστολικὴ και ἀρχαία λειτουργικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας τὸ κήρυγμα κατεῖχε, ἀναμφισβήτητα, κεντρικὴ θέση και ἀποτελοῦσε ἀναπόσπαστο λειτουργικό στοιχείο στίς Κυριακές εὐχαριστιακές συνάξεις. Στίς συνάξεις αὐτὲς ἡ ἀνάγνωση κειμένων ἀπὸ τίς σύντομες και «μικρές» ἐπιστολὲς τῶν Ἀποστόλων ἢ τμημάτων ἀπὸ διάφορες εὐαγγελικές και ἀποστολικές περικοπὲς ἀποτελοῦσε βασικό στοιχείο πνευματικοῦ και κηρυγματικοῦ ἐρμηνευτικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἔτσι, ἡ διδαχὴ και ἡ διδασκαλία βασικῶν ἀρχῶν τῆς πίστεως πῆρε τὴ μορφή, σταδιακά, τοῦ γνωστοῦ εὐαγγελικοῦ και ἀποστολικοῦ κηρύγματος. Στὴ συνέχεια, οἱ συναθροισμένοι πιστοὶ στίς συνάξεις αὐτὲς προσεύχονταν, δοξολογοῦσαν τὸν ἀναστάντα Κύριο, μετεῖχαν στίς τράπεζες ἀγάπης και στὸ τέλος κοινωνοῦσαν τῶν Τιμίων Δώρων. Τὰ ἱερὰ ἀναγνώσματα ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια και τίς ποιμαντικές Ἐπιστολὲς τῶν Ἀποστόλων, κατὰ συνέπεια, μαζί με τὸ ἐρμηνευτικό και θεολογικό κήρυγμα, ἀποτελοῦσαν δομικό και πρωτογενὲς στοιχείο τῆς λατρείας και ἰδιαίτερα τῆς Θείας Λειτουργίας.

Δὲν θὰ ἦταν ἐπομένως ὑπερβολή, ἐὰν λέγαμε, ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ κήρυγμα», κατὰ τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος» (Ἰω. 1,1). Ὅχι ἀσφαλῶς με τὴν προτεσταντικὴ ἔννοια, ὅτι δηλαδή τὸ ἀρχικό ἀποστολικὸ κήρυγμα διαμόρφωσε τὴν ἱστορικὴ συνείδηση για τὰ γεγονότα περὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστό και τὴν ἀνάπτυξη τῆς δογματικῆς θεολογίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας και τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ,

ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς πρόταξης τοῦ κηρύγματος σὲ κάθε μορφή λατρευτικῆς καὶ εὐχαριστιακῆς σύναξης. Ἡ κατήχηση τῶν νεοφωτίστων καὶ τῶν πιστῶν, ἡ διδαχὴ ἐπὶ ἠθικῶν καθηκόντων καὶ ἡ ποιμανση τοῦ λαοῦ ἐπὶ ὅλων τῶν βασικῶν καὶ καθημερινῶν προβλημάτων, εἶχαν ἄμεση σχέση μὲ τὸ κήρυγμα. Λέγεται, ἀπὸ τὴ βιβλικὴ ἐπιστήμη, ὅτι τὸ ἀρχικὸ ἀποστολικὸ κήρυγμα ἀναφερόταν στὴν πρώτη Ἐκκλησία στὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς πίστεως, σὲ αὐτὸ πὸν σήμερα ἀποκαλοῦμε δογματικὴ διδασκαλία καὶ ἡ διδαχὴ εἶχε ἄμεση ἀναφορὰ σὲ θέματα ἠθικῆς δεοντολογίας καὶ πνευματικῆς καλλιέργειας. Τὸ κήρυγμα καὶ ἡ διδαχὴ ἀποτελοῦσαν ὡς σύνολο τὸ ἀποκαλούμενο στὴν ἔρευνα «ἀποστολικὸ καὶ εὐαγγελικὸ λόγο», τὸ χριστιανικὸ μήνυμα σωτηρίας γιὰ ὅλους.

Ἀλλὰ καὶ στὴν πατερικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση τὸ κήρυγμα ἀποτελοῦσε τὸ πιὸ δυναμικὸ στοιχεῖο τῆς θεολογικῆς καὶ ποιμαντικῆς διακονίας. Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας δὲν διακρίθηκαν τόσο γιὰ τὸ συστηματικὸ θεολογικὸ ἔργο τους καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχημένη διοικητικὴ παρέμβασή τους στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ὅσο γιὰ τὴ συμβολὴ τους στὴν ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση θεολογικὰ καὶ πρακτικὰ τῶν διαφόρων προβλημάτων, μὲ ἀποκορύφωση τὴ διακονία τους στὸ θεολογικὸ κήρυγμα καὶ στὴν πνευματικὴ διαποίμανση τοῦ ποιμνίου τους. Ἴσως δὲν εἶναι γνωστὸ στὸ εὐρύτερο κοινὸ τῶν πιστῶν μας, ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ πατερικὰ κείμενα πὸν σώζονται δὲν εἶναι ἔργα συστηματικῆς θεολογίας, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, δηλαδὴ δογματικά, τριαδολογικά, χριστολογικά καὶ πνευματολογικά, ἀλλὰ κηρυγματικά, πὸν σημαίνει κατηχητικῆς καὶ ποιμαντικῆς θεολογίας ἔργα. Ἡ πατερικὴ παράδοση, πράγματι, πλούτισε ὅσο τίποτε ἄλλο τὸ κήρυγμα καὶ καταξίωσε τὴν κατηχητικὴν ποιμαντικὴν διακονία στὴ συνείδηση τῶν πιστῶν ἐπὶ αἰῶνες.

Τὸ κήρυγμα, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη πατερικὴ παράδοση, δὲν εἶναι μιὰ γνωστικὴ ἐγκεφαλικὴ λειτουργία, οὔτε σκοπὸ ἔχει τὴν προβολὴ θεωρητικῶν θεολογικῶν γνώσεων. Πολὺ περισσότερο, δὲν εἶναι ἔκφραση προσωπικῶν προβληματισμῶν ἢ εὐκαιρία ιδεολογικῆς καὶ ὑπαρξιακῆς ἐκτόνωσης. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὸ κήρυγμα δὲν συνιστᾷ εὐσεβιστικὸ ρομαντισμὸ καὶ ἄκρατη συναισθηματικὴ φόρτιση τοῦ θρησκευόμενου ἀκροατηρίου. Τὸ κήρυγμα ἔρχεται νὰ ἐρμηνεύσει τὴ ζωὴ καὶ νὰ φωτίσει τὰ ὑπάρχοντα θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ προβλήματα τῶν ἀνθρώπων, μέσα στὰ ἐκάστοτε ἱστορικὰ δεδομένα καὶ πάντοτε ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Τὸ κήρυγμα, θὰ λέγαμε, διαλέγεται μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο διὰ μέσου τῶν ἱερῶν Γραφῶν καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς θεολογικῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης ἀνανεώνεται συνεχῶς διαχρονικὰ ἐπ' ὠφελεία τῶν πιστῶν.

Γι' αυτό και τὸ κήρυγμα δὲν κρίνεται ἀπὸ τὸν εὐκαιριακὸ ἐντυπωσιασμὸ μιᾶς κάποιας προσωπικῆς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ ἐὰν τελικὰ ἀποβῆναι «εἰς μετάνοιαν» καὶ «εἰς οἰκοδομήν» τῶν πιστῶν. Πρόκειται, μὲ ἄλλα λόγια, γιὰ μιὰ ἐσωτερικὴ λειτουργία ζωῆς, ἀπεγκλωβισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ κάθε κακὸ καὶ δαιμονικὸ καὶ σύνδεσθί του μὲ κάθε καλὸ καὶ χαρισματικὸ. Τὸ κήρυγμα στοχεύει στὴν ἀποενοχοποίηση διὰ τῆς μετανόιας τοῦ κάθε ἀνθρώπου, στὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ κάθε ἁμαρτωλοκεντρικότητα καὶ στὴν ἐπιλογή τῆς χαρισματικῆς ὁδοῦ τῆς τελείωσης καὶ θέωσης, πὺ σημαίνει τὴν παροντικὴ ποιότητα ζωῆς μέσα στὴν χαροποῖο ἀναστάσιμη πραγματικότητα. Καὶ ὅλα αὐτὰ μέσα σὲ μιὰ εὐχαριστιακὴ κοινωνία καὶ κοινότητα καὶ πάντοτε σὲ ἄμεση σχέση μὲ τὸ μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Εἶναι γεγονός, ὅτι τὸ μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας συνιστᾷ τὸ ἐσχατολογικὸ «εἶναι» τῆς Ἐκκλησίας, τὸ κήρυγμα ὁμως συνεργεῖ στὴ βίωση ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τοῦ «εὖ-εἶναι» τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος. Χωρὶς Θεία Εὐχαριστία δὲν νοεῖται Θεία Λειτουργία καὶ τὸ κήρυγμα καλεῖται νὰ ἀποκαλύψει αὐτὴ τὴ σωτηριώδη εὐχαριστιακὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ θεία Λειτουργία.

4. Σχέση τοῦ κηρύγματος μὲ τὴν ἐπιλογή τῶν εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων

Εἶπαμε, ὅτι τὸ κήρυγμα πρέπει νὰ ἔχει ὡς βασικὸ καὶ θεμελιακὸ στοιχεῖο τὸν εὐαγγελικὸ λόγο καὶ στὴ συνέχεια νὰ ἐμπνέεται καὶ νὰ διαμορφώνεται σὲ ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἐμπειρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας παράδοσης. Καὶ πρέπει νὰ τονισθεῖ ἐδῶ, ὅτι ἡ ἐπιλογή τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν Ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία γιὰ τὸν κυριακὸ καὶ ἑορτολογικὸ κύκλο καθ' ὅλο τὸ λειτουργικὸ ἔτος δὲν εἶναι καθόλου τυχαία. Ὑπάρχει μιὰ ἐνδιαφέρουσα ὀργανικὴ θεολογικὴ καὶ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ σχέση μεταξὺ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου, πὺ ἀκοῦμε νὰ ἀναγινώσκονται τὶς Κυριακὲς καὶ τὶς γιορτές. Ὅπως ὑπάρχει, ἀσφαλῶς, ἐνδιαφέρουσα θεολογικὴ καὶ ποιμαντικῆς φύσεως σχέση καὶ μεταξὺ ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων καὶ ἑορτολογίου τῆς ἡμέρας, μαζὶ μὲ τοὺς ὕμνους καὶ τὶς ψαλμωδίες πὺ διανθίζουν τὰ ἑορταζόμενα γεγονότα. Τίποτα δὲν εἶναι τυχαῖο στὶς ἐπιλογὲς τῆς Ἐκκλησίας. Μόνον πὺ ὁ κήρυκας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καλεῖται νὰ μᾶς ἀποκαλύψει διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτὲς τὶς βαθύτατες θεολογικὲς καὶ ποιμαντικὲς ἔννοιες πὺ ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὴ σχέση αὐτὴ καὶ νὰ ἐξάρει τὰ πρακτικὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὸ ἑορταζόμενο

γεγονός, από τη βιοτή του μάρτυρα ή του αγίου, αλλά και από τὰ ἱερὰ κείμενα πού ἀναγινώσκονται, ὥστε ὅλα αὐτὰ νὰ διαμορφώσουν τὴ ζωὴ μας ἀγιογραφικὰ καὶ ἀγιολογικὰ.

Εἶναι ἐνδεικτικό, ὡς παράδειγμα, ὅτι ἡ ἐπιλογή τῶν εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων εἶναι ἐκτενεστάτη κυρίως ἀπὸ τὰ δύο συνοπτικὰ Εὐαγγέλια τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ, καὶ πολὺ μικρὴ χρήση γίνεται στὸν λειτουργικὸ κύκλου τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Ἰωάννη. Πρόκειται γιὰ τὶς γνωστὲς Κυριακὲς τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ. Στὴ βιβλικὴ ἐπιστήμη τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου, μὲ τὴν ἔντονη παλαιοδιαθηκικὴ προσέγγιση τῶν θεμάτων, ἰδιαίτερα τῆς χριστολογικῆς θεολογίας, ὀνομάζεται τὸ «εὐαγγέλιο τῶν Ἑβραίων», καὶ ἀπευθύνεται στοὺς ἐξ Ἑβραίων προερχόμενους παραδοσιακοὺς πιστοὺς, τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου ὡς τὸ «εὐαγγέλιο τῶν ἐθνικῶν», κυρίως μὲ διδακτικὴ γλῶσσα, καὶ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ ἱστορικοῦ Λουκᾶ, μὲ μιὰ ἔντονη οἰκουμενικὴ προοπτικὴ καὶ ἄριστη γνώση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, θεωρεῖται ὡς τὸ «εὐαγγέλιο τῶν Ἑλλήνων». Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, λόγῳ τῆς ἐκτεταμένης χρήσης εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τὸν Ματθαῖο γιὰ εἴκοσι τέσσερις συνεχόμενες Κυριακὲς, τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ θεωρεῖται καὶ ὡς τὸ πλέον «λειτουργικὸ Εὐαγγέλιο». Ἐνῶ γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ πού ἔχουμε καὶ πάλι εὐρεῖα χρῆση εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων φθάνοντας τὸν ἀριθμὸ δέκα ἐπτὰ, θὰ λέγαμε, ὅτι ἔρχεται νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς λειτουργικὲς καὶ θεολογικὲς ἀπαιτήσεις ἐνὸς εὐρύτερου κοινοῦ πιστῶν.

Ἔτσι, ὁ λειτουργικὸς εὐαγγελικὸς κύκλος εἶναι κατ' οὐσίαν διπολικός: Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς. Ποιὰ ἄραγε σημασία ἔχει γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἡ προτίμησις αὐτή; Γιὰ τὸ θέμα τοῦ κηρύγματος, πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἐδῶ, ἔχει μεγάλη θεολογικὴ σημασία ἡ διπολικότητα αὐτή. Ἀφ' ἐνὸς μὲν, τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου ἐκφράζει τὴν ἀρχαία παράδοση τὴν ἰουδαιοχριστιανικὴ, μὲ κύριο ἐκφραστὴ τὸν ἀπόστολο Πέτρο καὶ ἀποδοχὴ τοῦ νόμου Μωϋσέως, τὴν περιτομὴ καὶ πολλὰ τελετουργικὰ καὶ πρακτικῆς φύσεως στοιχεῖα βίωσης τῆς θρησκείας καὶ μὲ μιὰ ἔννοια μετάβασης ἀπὸ τὸ παλαιὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ στὸ νέο τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ἓνα ὑψηλῶν προδιαγραφῶν κείμενο πού ἐκφράζει τὴ νέα οἰκουμενικὴ προοπτικὴ τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, μὲ κύριο ἐκπρόσωπο τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ πιὸ σύγχρονες ἀπαντήσεις γιὰ τὴν προσέγγιση τοῦ ἑλληνιστικοῦ καὶ ἐθνικοῦ κόσμου καὶ τὴ σύνθεσή τους μὲ τὸ χριστιανικό. Αὐτὸ σημαίνει γιὰ τὸ κήρυγμα, ὅτι πρέπει νὰ ἐκφράζει καὶ νὰ συνθέτει συγχρόνως τὴν παράδοση ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνανέωση. Ἐὰν τὰ εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα ἀπὸ τὸν Ματθαῖο κάνουν ἓνα εἶδος «λαϊκῆς προσέγγι-

σης» τῶν θεμάτων, τὰ ἀναγνώσματα ἀπὸ τὸν Λουκᾶ ἀπευθύνονται σὲ ἀκροατήρια μὲ εὐρύτερη καὶ ὑψηλότερη παιδεία, ἄρα περισσότερο δεκτικὰ σὲ νέες ἔννοιες καὶ πιὸ ἐκσυγχρονισμένες προσεγγίσεις. Ἔτσι, τὸ κήρυγμα ἐκφράζει μὲ τὰ νέα στοιχεία τῆς παράδοσης καὶ τῆς ἀνανέωσης μιὰ «θεία φιλανθρωπία» τῆς Ἐκκλησίας, ἀνταποκρινόμενο στὰ πνευματικά, κοινωνικά καὶ παιδευτικά δεδομένα τοῦ ἐκάστοτε ἀκροατηρίου. Καὶ αὐτὸ ἀναβαθμίζει τὸ κήρυγμα καὶ τὸ κάνει νὰ εἶναι πάντοτε ἀνοικτὸ πρὸς τὸν κόσμον καὶ στοὺς ἀνθρώπους πάσης φυλῆς καὶ παντὸς ἔθνους (βλ. Ἀποκ. 7,9).

5. Τὸ προσωπικὸ στοιχεῖο τοῦ κηρύγματος

Τὸ κήρυγμα ἔχει ἀσφαλῶς καὶ τὸ προσωπικὸ στοιχεῖο, ἔμπνευσης, παιδείας καὶ ἰκανότητας πρακτικῆς προσφορᾶς. Καὶ αὐτὸ κάνει τὸν κήρυκα νὰ ἐνεργοποιήσει ὅλες του τὶς ἰκανότητες καὶ τὰ χαρίσματα, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ ἐρμηνευτὴς καὶ ὁ συνεχιστὴς τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκφραστὴς τῆς πνευματικῆς συνείδησης τοῦ λαοῦ. Ὁ ἄμβωνας δὲν εἶναι χῶρος προσωπικῆς προβολῆς καὶ δὲν παρέχει μὲ κανένα τρόπο στὸν κήρυκα τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκθέτῃ αὐθαίρετα τὶς προσωπικὲς του ἀπόψεις, ιδέες καὶ εὐκαιριακὰς ἐκτιμήσεις γιὰ τὰ συμβαίνοντα γύρω του γεγονότα. Εἶναι ἐπίκαιρο καὶ σύγχρονο τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ ἀποστασιοποιεῖται ἀπὸ τὴ φθηνὴ καθημερινότητα τῶν συζητήσεων τῆς ἀγορᾶς. Διατηρεῖ τὴν ἱερότητα τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου καὶ ἐκφράζει συγχρόνως τὴ φιλάνθρωπη εὐαισθησία τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πόνο καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀγωνία. Κέντρο τοῦ κηρύγματος εἶναι ὅπωςδήποτε ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ πάντοτε θεοκεντρικὰ καὶ κυρίως χριστοκεντρικὰ. Γι' αὐτὸ βλέπει τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὴν ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τῆς τελείωσης καὶ θέωσης. Καὶ αὐτὴ ἡ τελείωση καὶ θέωση δὲν θεωρεῖται ὡς προσωπικὸ ἐπίτευγμα ἀλλὰ ὡς καρπὸς ἐμπειρίας καὶ κοινωνίας μετὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐσχατολογικὸς καρπὸς τῆς ὀρθόδοξης πνευματολογίας.

Ἐπὶ τὴν προοπτικὴ αὐτὴ τὸ κήρυγμα εἶναι ἓνα ἐκκλησιολογικὸ γεγονός, πὺν ἐκφράζει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ κατὰ ἓναν τρόπο ἄμεσο καὶ ζωντανὸ καὶ ἀπευθύνεται πρὸς μιὰ ζῶσα καὶ ἐργηγοροῦσα ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα. Κριτήριον σ' αὐτὴ τὴν πνευματικὴ πορεία εἶναι ὁ Χριστός, ὄχι μόνον μὲ τὴν ἠθικὴ ἔννοια τῆς μίμησης ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ὄντολογικὴ σημασία τῆς ἐνσωμάτωσης στοῦ χριστολογικὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, μιὰ χριστολογικὴ καὶ ἐκκλησιολογικὴ θε-

ολογία προσδιορίζει τὰ ὄρια μέσα στὰ ὅποια κινεῖται καὶ λειτουργεῖ τὸ κήρυγμα, ὥστε νὰ ἀποβεῖ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν ἀλλὰ καὶ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, μὲ τὴν ἔκθεση τῶν βασικότερων στοιχείων καὶ γνωρισμάτων τοῦ ὀρθόδοξου κηρύγματος, ἡ βίωση τῆς σωτηρίας δὲν εἶναι μιὰ ἀφρημένη ἔννοια ἀλλὰ μιὰ πραγματικότητα ποὺ καλεῖται ἄμεσα καὶ δυναμικὰ νὰ τὴν ἀντιμετωπίσει καὶ νὰ τὴν προβάλλει ὁ κήρυκας μὲ ὑπευθυνότητα καὶ ρεαλισμό.

Σ' αὐτὴ τὴν ἄμεση καὶ ζωντανὴ σχέση μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κήρυκας ἀπ' ἄμβωνος, ὅπως καὶ ὁ δάσκαλος ἀπὸ ἔδρας, εἶναι δυνατό καὶ εὐκταῖο νὰ φτάσει σὲ ὑψηλὲς ἐμπνεύσεις καὶ οὐσιαστικὲς προσεγγίσεις ποὺ δὲν θὰ ἔφθανε ποτὲ σ' ἓνα ψυχρὸ γραφεῖο ἢ σ' ἓνα σκοτεινὸ ἐργαστήρι. Καὶ ὅσοι ἐργασθήκαμε καὶ λειτουργήσαμε ὡς δάσκαλοι καὶ κήρυκες εἶχαμε τὴν εὐλογία αὐτὴ τῆς μοναδικῆς ἐμπνευσης καὶ τῆς ρεαλιστικῆς ἀμεσότητας τοῦ λόγου μας πρὸς τὸν ἄνθρωπο ποὺ προσδοκᾷ καὶ ἐλπίζει πολλὰ καὶ ἀληθῆ μέσα στη σύγχυση καὶ τὴν τριβὴ τῆς καθημερινότητας. Τὸ κήρυγμα ἀνοίγει ἢ πρέπει νὰ ἀνοίγει ἓνα παράθυρο ἐλπίδας πρὸς τὸ μέλλον, θέασης ἀπὸ τώρα τοῦ ωραίου κόσμου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ βίωσης στὸ παρὸν τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποὺ κρίνονται ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο ὡς «χαρίσματα κρείττονα» (Α΄ Κορ. 12,31) γιὰ τὴ ζωὴ μας, ὅπως εἶναι ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀγάπη (Α΄ Κορ. 13,13). Καὶ ἀσφαλῶς «μείζονα» ἀρετὴ ὄλων αὐτῶν εἶναι ἡ ἀγάπη. Τὸ κήρυγμα καταξιώνεται ὡς ἐκκλησιαστικὴ διακονία καὶ λειτουργία ζωῆς, στοχεύοντας πάντοτε πρὸς τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία φέρνει στὸν κόσμο τὴν ἐνότητα καὶ τὴν εἰρήνη, τὴν «ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν» (Φιλιπ. 4,7).

Β΄ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ

1. Κήρυγμα καὶ σωτηρία

Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία τὸ κήρυγμα, ὅπως ἡ κατήχηση καὶ ἡ μετοχὴ στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, εἶχε καὶ αὐτὸ ὡς κέντρο ἀναφορᾶς τὴ σωτηρία. Τὸ σωτηριολογικὸ γεγονός βρισκόταν καὶ βρίσκεται στὴν οὐσία ὄλων τῶν λειτουργικῶν καὶ λατρευτικῶν πράξεων ποὺ ζοῦν οἱ πιστοὶ στὴν καθημερινή τους πνευματικὴ ζωὴ.

Αὐτὸ ἔχει κεντρικὴ σημασία καὶ μᾶς διαφοροποιεῖ ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐρμηνεία ποὺ δίνουν σήμερα πολλοὶ στὶς πράξεις καὶ ἐνέργειες τῆς Ἐκκλησίας. Σήμερα

πολλοί θεολόγοι και κήρυκες τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ δίνουν περισσότερη ἔμφαση στο κοινωνικό και παιδευτικό χαρακτήρα τοῦ κηρύγματος. Τὸ θεωροῦν πῶς πολὺ ὡς πολιτιστικό γεγονός και ἀποσιωποῦν τὸ σωτηριολογικό χαρακτήρα τοῦ κηρύγματος.

Στοχεύουν μᾶλλον σὲ μιὰ παιδευτική θρησκευτική ἀγωγή, ὁμιλοῦν γιὰ τὴν ἀνάγκη πνευματικῆς ἀνύψωσης τοῦ λαοῦ, ὅπως κάνει και ἡ κάθε μορφωτική και σχολική προσπάθεια και δίνουν ἔμφαση στὸν ἠθικό χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων, σὲ ἀρετὲς και σὲ καλὲς πράξεις. Σκοπὸς τὸ καλὸ και τὸ ἀγαθὸ και ἡ πραγμάτωση στὴν κοινωνία τοῦ καλοῦ και ἐνάρετου πολίτη. Ἡ ἀρετή, λοιπόν, τίθεται ὡς ἀποκλειστικὸς σκοπὸς και θεωρεῖται ὡς ὑψιστὸ προσωπικὸ ἐπίτευγμα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπὶ αὐτὴ τὴν προοπτική και στόχευση χάνεται ἡ σημασία ποὺ ἔχει γιὰ τὴν πνευματική ζωὴ ἡ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ἔννοια τῆς προσκλήσεως γιὰ ἐπιστροφή και ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς ἱστορικῆς τελείωσης και ἐσχατολογικῆς θέωσης τοῦ ἀνθρώπου μπαίνει σὲ δευτέρη μοῖρα. Ὅλα στὴν εὐσεβιστική αὐτὴ προσέγγιση παρουσιάζονται ὡς ὑπόθεση προσωπικοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα και πιστῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐντολῶν και τῶν ἠθικῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὀριζόντια αὐτὴ κατανόηση και ἀπολυτοποίηση τῆς προσωπικῆς προσπάθειας οὐσιαστικά ἀναιρεῖ τὴν κάθετη και ἄνευ ὄρων λυτρωτική και σωτηριολογική παρέμβαση τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ κήρυγμα, ὁμως, στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση εἶναι ἐνταγμένο στο ὄλο ἔργο και στο μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς σωτηρίας. Κήρυγμα, κατήχηση, πνευματικὴ ἀγωγή, δὲν θὰ εἶχαν καμιά σημασία ἂν δὲν ἀποκάλυπταν τὸ σωτηριολογικό αὐτὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, τὸ μυστήριο τῆς λειτουργίας τῆς σωτηρίας στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.

Εἶναι ἐνδεικτικό, ὅτι τίποτε δὲν τελεῖται στο χωρὸ τῆς λατρείας, καμιά λειτουργική και λατρευτική πράξη, ἀλλὰ και κανένα μυστήριο ἀπὸ τὰ ἑπτὰ μυστήρια ποὺ γνωρίζουμε τῆς Ἐκκλησίας δὲν πραγματοποιεῖται, ἐὰν ἐπάνω στὴν Ἁγία Τράπεζα ἢ σὲ κάποιο λατρευτικό χωρὸ δὲν ὑπάρχουν δύο βασικά λατρευτικά ἀντικείμενα, ἐκεῖνα τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου και τοῦ ἱεροῦ ἀντιμνησίου. Αὐτὸ σημαίνει, πρακτικά, ὅτι συνυπάρχει και συν-λειτουργεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὸ κήρυγμα και ἡ κατήχηση, ποὺ βασίζεται στο εὐαγγέλιο, με τὴν πνευματικὴ ἐμπειρία τῶν πιστῶν και τὴ μαρτυρική ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἐκπροσωποῦν τὰ ἱερά λείψανα τῶν ὁσίων, τῶν μαρτύρων και τῶν ἁγίων, τὰ ἐνσωματωμένα στο ἀντιμνησίο.

Δὲν εἶναι τυχαῖο καὶ οὔτε δευτερεῦον, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τόνισε ἰδιαιτέρα τὸ σωτηριολογικὸ χαρακτῆρα τοῦ κηρύγματος μὲ τὴ φράση «εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας» (Α΄ Κορ. 1,21). Οἱ πιστοί, ὅπως σώζονται μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μὲ τὴ μετοχή τους στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι σώζονται καὶ μὲ τὴν ἀκρόαση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς ἐρμηνευτικῆς θεολογίας τῶν ἱερῶν προσώπων καὶ σωτηριολογικῶν γεγονότων τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἀκόμη, εἶναι ἐνδεικτικὸ καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ ἐρευνητὲς θεολόγοι ἐπισημαίνουν μεγάλες διαφορὲς μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ καὶ τοῦ ἀρχαίου κηρύγματος καὶ οἱ διαφορὲς αὐτὲς ἐπικεντρώνονται κυρίως στὴν οὐσία καὶ στὸ θεολογικὸ περιεχόμενον τοῦ κηρύγματος καὶ ὄχι στὰ ἐξωτερικὰ ὁμιλητικὰ στοιχεῖα. Ἄρα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ξαναβροῦμε «τὸ χαμένο κέντρο» τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος ποὺ εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ κάθε πιστοῦ καὶ εὐκαιρία γιὰ ἓνα ἐπαναπροσδιορισμὸ τοῦ σκοποῦ τοῦ σημερινοῦ κηρύγματος καὶ τῆς θεολογίας μας ποὺ ἐπενδύουμε στὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

2. Τὸ δογματικὸ καὶ θεολογικὸ περιεχόμενον τοῦ κηρύγματος.

Βασικὸ καὶ πρωταρχικὸ στοιχεῖο τοῦ κηρύγματος εἶναι ἡ πίστη μὲ ἔκφραση καὶ διατύπωση τοῦ δόγματος. Ἡ δογματικὴ διδασκαλία εἶναι δομικὸ στοιχεῖο τοῦ κηρύγματος, τῆς διδαχῆς καὶ τῆς κατήχησης. Καὶ τὸ δόγμα δὲν ἐκφράζεται διὰ μέσου τοῦ κηρύγματος σὲ μιὰ γλώσσα καὶ φρασεολογία ἀκαδημαϊκῆ καὶ ἀκατανόητη, ἀλλὰ ἀπλή, εὐληπτὴ καὶ μὲ κάθε σαφήνεια. Τὰ δόγματα ὀνομάζονται καὶ ὄροι πίστεως, ποὺ σημαίνει ὅτι ἔρχονται νὰ προσδιορίσουν τὰ ὄρια καὶ τὴν κατεύθυνση τῆς ζωῆς μας. Ὅπως μιὰ κοίτη ποταμοῦ ὀρίζει τὴ ροὴ τοῦ νεροῦ καὶ δὲν τὴν ἀνακόπτει καὶ ὅσο βαθαίνει ἡ κοίτη τόσο ἡ ροὴ εἶναι πιὸ δυνατὴ καὶ οὐσιαστικῆ, ἔτσι καὶ τὸ δόγμα μὲ τοὺς ὄρους τῆς πίστεως πρέπει νὰ βαθαίνει καὶ νὰ οὐσιαστικοποιεῖ τὴν πνευματικὴ ζωὴ. Γιατί, ἐὰν τὸ δόγμα καὶ ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας δημιουργοῦν σύγχυση καὶ ἀνακόπτουν τὴ ζωὴ δυναμικὴ τῆς θεολογίας τοῦ κηρύγματος, τότε ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἀποτελεμάτῳνεται καὶ τὸ τέλμα ὀδηγεῖ στὸ θάνατο.

Ἡ παρέκκλιση ἀπὸ τὸ δόγμα μᾶς ὀδηγεῖ, ὅπως ξέρουμε, στὴν αἵρεση. Καὶ ἡ ὅποιαδήποτε αἵρεση οὐσιαστικὰ δὲν προσβάλλει τὸν Θεὸ ἀλλὰ ἀλλοιώνει καὶ ἀλλοτριώνει τὸν ἄνθρωπο, τὸν ὀδηγεῖ στὸν πνευματικὸ θάνατο. Ἡ Ἐκκλησία ἔδωσε σκληροὺς ἀγῶνες ἐναντι τῶν αἱρέσεων, ὄχι γιὰ νὰ «σώσει» τὸν Θεὸ

ἀλλὰ γιὰ νὰ διαφυλάξει καὶ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο. Κάθε αἴρεση ἔχει φοβερὲς συνέπειες στὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ τὸ κήρυγμα καὶ ἡ κατήχηση εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀγγίζουσιν τὰ οὐσιώδη αὐτὰ θέματα τῆς πίστεως καὶ τοῦ δόγματος, τῆς μετάνοιας καὶ τῆς σωτηρίας. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοῦ ὀρθοῦ κηρύγματος καὶ τῆς σωστῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν θὰ φωτίζουμε καὶ θὰ κατευθύνουμε σωστὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν. Σκοπὸς τοῦ κηρύγματος, ὅπως ἐλέχθη, εἶναι ἡ τελείωση καὶ ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸ δὲν σημαίνει κάποιο εὐσεβιστικὸ καὶ ἠθικιστικὸ βερμπαλισμὸ στὸ θεολογικὸ λόγο μας καὶ πιὸ πολὺ στὸ περιεχόμενον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματός μας.

Τὸ δόγμα σὲ μιὰ ἄλλη προσέγγιση πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε «θεοκεντρικό», δηλαδὴ τριαδολογικὸ, χριστολογικὸ καὶ πνευματολογικὸ. Καὶ τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα τοῦ ὀρθόδοξου κηρύγματος πρέπει νὰ ἀναφέρονται στὰ βασικὰ αὐτὰ θεολογικὰ θέματα, μὲ μιὰ ἔννοια κατοχύρωσης ὄχι μόνον τῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Τὸ δόγμα ἐνέχει τὸ ἀπόλυτον τῆς θεολογίας καὶ τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, ὅμως, τὰ ἀνθρωπολογικὰ θέματα μὲ τὰ προβλήματα τῆς καθημερινότητος τῆς ζωῆς βρίσκονται στὸ χῶρον τῆς οἰκονομίας τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει τὰ θέματα αὐτὰ ἀνάλογα μὲ τὰ ἐκάστοτε ἱστορικὰ δεδομένα, μέσα στους νέους προβληματισμοὺς τῆς ζωῆς καὶ γι' αὐτὸ οἱ «κανόνες τῆς Ἐκκλησίας» ἔχουν συχνὰ «πρόσκαιρο» καὶ «εὐκαιριακὸ» ἱστορικὸ χαρακτήρα, ἀνάλογα μὲ τὰ ἐκάστοτε ἐμφανιζόμενα ποιμαντικὰ προβλήματα σὲ μιὰ κοινότητα καὶ ἐκφράζουν μιὰ συγκεκριμένη τοπικὴ καὶ χρονικὴ παράδοση. Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν σύνδεση τοῦ δόγματος μὲ τὴ ζωὴ καὶ τῆς θεωρίας μὲ τὴν πράξη. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν κρίνεται μόνον ἀπὸ τὸ ὀρθὸ δόγμα καὶ τὴν ὀρθὴ πίστη ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὀρθοπραξία. Ὁ μεγάλος θεολόγος π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, πολὺ σωστὰ μᾶς λέει, πὼς ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἐμπειρία ζωῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς κρίνεται ἀπὸ τὴν ποιότητα ζωῆς ποὺ προβάλλει στους ἀνθρώπους. Καὶ τὸ κήρυγμα, ἀναφερόμενον σὲ θεοκεντρικὰ ἀλλὰ καὶ ἀνθρωποκεντρικὰ ἱστορικὰ θέματα, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐκφράζει πάντοτε τὴ μοναδικὴ ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπέραντη φιλανθρωπία τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ἡ ζωὴ μας νὰ μὴ συρρικνώνεται ἀλλὰ νὰ ἀνθοφορεῖ.

Σήμερα ἔχουμε, δυστυχῶς, ἀπωθήσει τὸ δόγμα ἀπὸ τὸ κήρυγμα καὶ οὐσιαστικὰ τὸ κήρυγμα ἔχει καταλήξει νὰ γίνῃ ἓνα σύνηθες ἠθικιστικὸ καὶ ἠθοπλαστικὸ λειτούργημα. Τίποτε περισσότερον ἀπὸ μιὰ ἀκατάσχετη ἀρετολογία. Γι' αὐτὸ οἱ πιστοὶ μας ἀγνοοῦν οὐσιαστικὰ τὸ δόγμα καὶ τὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ σημαίνει παράλληλα καὶ ἄρνηση τῆς «ὁμολογίας τῆς πί-

στεως» πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς τὸν κόσμον τοῦ σκότους καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀγνοίας τῆς ἀλήθειας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ κατορθώσαμε νὰ δογματοποιήσουμε τὴν καθημερινὴν ζωὴ καὶ νὰ ὀμιλοῦμε μὲ ἀπόλυτο τρόπο γιὰ τὴν καθημερινὴ συμπεριφορὰ, γιὰ τὶς κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις, γιὰ τὴν ἔνδυση, τὴν τροφὴ καὶ τὴν ψυχαγωγία, ὡσὰν αὐτὰ νὰ ἀποτελοῦν «τό δόγμα» καὶ τὴν οὐσία τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Καὶ αὐτὴ τὴ συμπεριφορὰ τὴν κατοχυρώνουμε συνεχῶς μὲ τὸ ἀπ' ἄμβωνος κήρυγμά μας, φοβούμενοι ἕνα εἶδος δῆθεν ἐκκοσμίκευσης τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος δὲν θεωρεῖ ἐκκοσμίκευση τὴν οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐπιλύει ἀνάλογα μὲ τὰ δεδομένα τὰ ἱστορικὰ καὶ πολιτιστικὰ τῆς κάθε ἐποχῆς τὰ προβλήματα τῆς καθημερινότητας τῶν ἀνθρώπων. Ἐκκοσμίκευση θεωρεῖ κυρίως τὴν ἀμφισβήτηση τῆς δυνατότητας χορήγησης ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν πιστῶν κάθε ἐποχῆς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα. Γι' αὐτὸ καὶ προτιμοῦμε καὶ προτείνουμε πρὸς τοὺς πιστοὺς μὲ τὸ κήρυγμά μας ἕνα εἶδος ἀπολογητικῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, οὐσιαστικῆς ἀμυνας, ἀντὶ τῆς «ἀπολογίας» καὶ τῆς «ὁμολογίας» τῆς πίστεως, ποὺ σημαίνει στὸ τέλος μαρτυρία καὶ μαρτύριο. Μπορεῖ σήμερα νὰ ἔχουμε κοινωνιολογικὰ καὶ θρησκευτικὰ καλοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ δὲν ἔχουμε μάρτυρες καὶ ἁγίους καὶ αὐτὸ ὀφείλεται στὸ καθαρὰ ἠθικιστικὸ κήρυγμα τῶν σύγχρονων ἱεροκηρῶν μας.

3. Τὸ χαρισματικὸ καὶ μυστηριακὸ στοιχεῖο

Ὅταν ὀμιλοῦμε γιὰ τὸ χαρισματικὸ καὶ μυστηριακὸ στοιχεῖο τοῦ κηρύγματος, πολλοὶ ἐννοοῦν ὅτι τὸ κήρυγμα λειτουργεῖ κατὰ τρόπο εἰσαγωγικὸ καὶ προπαρασκευαστικὸ γιὰ τὴ μετοχὴ τῶν πιστῶν σὲ ὅλα τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, καλώντας ὅλους μας σὲ ἐπιστροφή καὶ μετάνοια. Αὐτὸ ἐμπεριέχει τὴ μισὴ ἀλήθεια. Ἀνάγκη ὅμως νὰ κατανοήσουμε καὶ τὴν ἄλλη παράμετρο, ὅτι καὶ αὐτὸ καθαρὸ τὸ κήρυγμα πρέπει νὰ διακρίνεται γιὰ τὸ ἰδιαίτερο χαρισματικὸ του στοιχεῖο, μὲ τὴν ἐννοια ὅτι μετέχει ἀποκαλυπτικὰ στὸ μυστήριον τῆς φανέρωσης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος θεωρεῖ τὸ κήρυγμα καὶ τὸ ἐρημνευτικὸ θεολογικὸ στοιχεῖο ποὺ τὸ συνοδεύει γιὰ τὴν ἀποκάλυψη καὶ βίωση τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως ὡς καθαρὰ χαρισματικὴ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ κήρυκας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι χαρισματικὸς ὀμιλητῆς, μὲ τὴν ἐννοια ὅτι

θά πρέπει να είναι φορέας του Ἁγίου Πνεύματος και να διακονεῖ με συνέπεια λόγων και πράξεων στη φανέρωση τῆς σώζουσας ἀλήθειας.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη συχνὰ ἀναφέρεται στοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου ὡς μυστηρίου σωτηρίας. Πρόκειται γιὰ τὸ «εὐαγγέλιον» και τὸ ἔργο τοῦ «εὐαγγελίζεσθαι» ὡς «μυστήριον Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. 14,24). Πράγματι, εἶναι πολὺ ἐντυπωσιακὸς ὁ παύλειος αὐτὸς ὄρος «μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου» (Ἐφ. 6,19), ποὺ σημαίνει ὅτι τὸ κήρυγμα διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ και ἀποστολικοῦ λόγου ἀποκαλύπτει στὸν κόσμον τὸ μυστήριον τῆς φανέρωσης και ἐνανθρώπησης τοῦ Λόγου πρὸς χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

Μιὰ ἄλλη παράλληλη και ἐνδιαφέρουσα ἐννοια περὶ κηρύγματος εἶναι, ὅτι τὸ «εὐαγγέλιον» και ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου «δύναμις Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι» (Ρωμ. 1,16). Ἄρα, τὸ κήρυγμα εἶναι διακονία και λειτουργία σωτηριολογική, ἀφοῦ ἐνεργεῖ και αὐτὸ τὴ σωτηρία, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει με ὅλα τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἀρκεῖ νὰ βιώνεται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἢ ἐνεργοῦσα αὐτὴ «δύναμις» τοῦ λόγου.

Βέβαια, γιὰ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ὡς σωτηριολογικὰ γεγονότα ὑπάρχει ἰσχυρὴ παράδοση. Εἶναι δύσκολο, ὅμως, νὰ κατανοήσουμε με τὴν ἴδια σοβαρότητα αὐτὴ τὴ σωτηριολογικὴ λειτουργία και στοῦ χώρου τοῦ κηρύγματος. Θεωροῦμε ὅτι οἱ πιστοὶ και χωρὶς κήρυγμα μποροῦν νὰ σωθοῦν, ἀλλὰ χωρὶς τὰ μυστήρια δὲν σώζονται. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀξιολογικὴ κατηγοριοποίηση τῶν λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας, θεωροῦμε, ὅτι εἶναι μεγάλο λάθος.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τόνιζε με ἔμφραση ὅτι ἐὰν ὁ κόσμος δὲν ἀκούσει τὸ «εὐαγγέλιον» και τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ σωθεῖ; Ἀναγκαία, ἐπομένως, ἡ ἀκρόαση τοῦ κηρύγματος και τῆς διδαχῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναγκαία ἢ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων με τὸν Κύριον Ἰησοῦ Χριστό. Διότι «πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». Ἀλλὰ, «πῶς ἂν ἐπικαλέσωνται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; Πῶς δὲ πιστεύσουσιν οἳ οὐκ ἤκουσαν; Πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;» (Ρωμ. 10,13-14). Ὁ κήρυκας δὲν εἶναι φορέας μόνο κάποιων καλῶν λόγων και κάποιας ἀλήθειας. Ἀποκαλύπτει και φανερώνει τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ ὁποίου και μόνο σώζεται ὁ κόσμος. Τὸ «εὐαγγέλιον» και τὸ «κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον» εἶναι λειτουργία ἀκρόασης λόγων και ἔργων, ἀλλὰ και πρόσληψης τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ θεολογία τῆς σάρκωσης και ἐνανθρώπησης τοῦ Λόγου, ποὺ εἶναι ἀντικείμενον τοῦ κηρύγματος, δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ θεωρητικὴ ὑπόθεση· εἶναι γεγονὸς βίωσης και ἐμπειρίας μιᾶς οὐσιαστικῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου, καθὸς ὄσον μόνο «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, και ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων» (Ἰω. 1,1-4).

Τὸ κήρυγμα ἀποκαλύπτει τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διαλέγεται μαζί Του μέσα στὸ χρόνο καὶ στὸ χωρὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Γι' αὐτὸ οἱ θεολογικοὶ ὄροι «εὐαγγέλιον» καὶ «κήρυγμα», πὸν παρουσιάζονται τόσο συχνὰ στὴν Καινὴ Διαθήκη, κατεῖχαν κεντρικότερη θέση σὲ κάθε εὐχαριστιακὴ σύναξη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Διότι οὐσιαστικά ἐπρόκειτο γιὰ μετοχή καὶ κοινωνία ζωῆς. Κατὰ συνέπεια, δὲν νοεῖται «σύναξις» πιστῶν χωρὶς ἀνάγνωση τοῦ εὐαγγελίου, ἀκρόαση τοῦ κηρύγματος καὶ μετοχὴ στὰ Τίμια Δῶρα. Στὴν ἀρχή, ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε ὁ πρῶτος φορέας τοῦ κηρύγματος. Διαχρονικά, ὅμως, εἶναι καὶ τὸ μόνο περιεχόμενο τοῦ «εὐαγγελίου». Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ τὸ γεγονός δίνει ἕναν ἔντονο χριστολογικὸ χαρακτήρα καὶ στὸ περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος μας. Αὐτὸ σημαίνει, πὼς ὅπως ὁ Χριστὸς συνέδεσε μὲ τὴν ἔλευσή του τὸ θεῖο καὶ τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο, ὅμοια καὶ τὸ κήρυγμα πρέπει νὰ συνδέει τὸ θεῖο μήνυμα μὲ τὸν ἀνθρώπινο ἱστορικὸ λόγο. Τὸ κήρυγμα ὡς λειτουργία καὶ κοινωνία προσώπων δὲν ἐνεργεῖ μόνο ὀριζόντια, ἀλλὰ καὶ κάθετα. Κοινωνία ὡς «σύναξις» προσώπων ἀλλὰ καὶ κοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Πρόκειται μὲ ἄλλα λόγια γιὰ μυσταγωγικὴ καὶ οὐσιαστικὴ συνάντηση ζωῆς καὶ ὄχι γιὰ μιὰ ἀπλὴ μορφωτικὴ καὶ παιδαγωγικὴ πράξη μὲ κοινωνικὸ καὶ πολιτιστικὸ χαρακτήρα, ὅπως συχνὰ κατανοεῖται.

4. Τὸ κήρυγμα ὡς «ἔκχυσις» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Τὸ ἀρχικὸ ἀποστολικὸ κήρυγμα ἄρχισε καθὼς γνωρίζουμε ὡς λειτουργία καὶ διακονία μετὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὲς καὶ ἀποστόλους νὰ πορευθοῦν ὄχι μόνο πρὸς «τὰ ἀπολωλὸτα οἴκου Ἰσραήλ» (Ματθ. 15,24), ἀλλὰ καὶ πρὸς «πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28,19). Ἦταν μιὰ πράξη ὑπακοῆς καὶ συνέπειας στὴν ἐντολή «πορευόμενοι δὲ κηρῦσσετε λέγοντες ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. 10,7). Τὸ κήρυγμα, ἐπομένως, ξεκίνησε ὡς μιὰ ἱστορικὴ πράξη «κηρῦσσειν», μὲ ἐσχατολογικὸ χαρακτήρα, ἀναγγελίας τῆς ἐπικείμενης ἔλευσης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀποστολικὸ κήρυγμα σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου καὶ οὐσιαστικά εἶναι μιὰ ἀναστάσιμη ἐντολή· «πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρῦξατε τὸ εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει» (Μάρκ. 16,15) ἢ «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (Ματθ. 28,19-20).

Τὸ κήρυγμα ὡς ἀναστάσιμη ἱστορική ἐντολή καὶ ἐσχατολογικὴ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας ἀναπτύσσεται, πλουτίζεται καὶ πραγματώνεται στὸν παρόντα χῶρο τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὸν μέλλοντα κόσμο τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἄρα πρέπει νὰ ἐκφράζει καὶ νὰ ἀπηχεῖ τὰ ἐκκλησιολογικὰ λειτουργήματα καὶ τὰ ἐσχατολογικὰ χαρίσματα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια τὸ ἱστορικό «κηρύσσειν» ταυτίζεται μὲ τὸ ἐσχατολογικὸ «σώζειν» καὶ ἐκφράζει χαρισματικὴ ἐκκλησιολογικὴ λειτουργία, ἀφοῦ διενεργεῖται «ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου» (Ρωμ. 15,13). Αὐτὸ δηλώνει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων δίδεται ἰδιαίτερη ἔμφαση σ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου δὲν κηρύσσουν πρὸς τὸν κόσμο ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ «πλησθέντες Πνεύματος Ἁγίου» (Πράξ. 4,8). Κριτήριο, ἐπομένως, ἐνὸς βιβλικοῦ καὶ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος εἶναι ἡ ἔμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ οἱ κήρυκες πρέπει νὰ διδάσκουν καὶ νὰ κηρύσσουν μόνο ὅταν εἶναι «πλήρεις χάριτος καὶ δυνάμεως» (Πράξ. 6,8). Τὸ κήρυγμα δὲν εἶναι ἀπλὴ ἀνθρώπινη ὑπόθεση. Εἶναι ἔργο χαρισματικῆς διακονίας καὶ γίνεται μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἀκριβῶς συνέβαινε μὲ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ἀποστολικοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι ἐχρίοντο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Ἔτσι τὸ κήρυγμα παίρνει τὴ μορφή τῆς «διακονίας τοῦ λόγου» (Πράξ. 6,4). Πρόκειται, δηλαδή, γιὰ ἐκκλησιαστικὴ πράξη καὶ σωτηριολογικὴ λειτουργία καὶ ὄχι γιὰ κάποιο κοσμικὸ καθῆκον παιδευτικοῦ χαρακτήρα.

Ἄλλὰ βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴ διάδοση τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ μάλιστα πρὸς «πάντα τὰ ἔθνη» καὶ «τὸν κόσμον ἅπαντα», μὲ μιὰ οἰκουμενικὴ προοπτικὴ καὶ πλούσια πνευματικὴ καρποφορία καὶ πάλι, κατὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, εἶναι ἡ σύνδεση τοῦ κηρύγματος μὲ τὴν πίστη καὶ ἡ διενέργεια τῆς λειτουργίας τοῦ λόγου μὲ τὴν ἀκρόαση καὶ τὴ μετοχὴ στὸ λυτρωτικὸ ἔργο, «ρῆμα» τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον «ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ» (Ρωμ. 10,17). Δὲν νοεῖται, κατὰ συνέπεια, ἀποστολικὸ καὶ ἱεραποστολικὸ ἔργο χωρὶς κήρυγμα καὶ διδασχὴ, χωρὶς ἀκρόαση καὶ ἀποδοχὴ τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μόνο τελετουργικὲς καὶ μυστηριακὲς πράξεις. Εἶναι καὶ κήρυγμα καὶ διδασχὴ. Εἶναι νὰ λειτουργήσῃ ἡ ἱεραποστολικὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ γίνῃ γνωστὸ σὲ ὅλο τὸν κόσμο τὸ «εὐαγγέλιον Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Μάρκ. 1,1). Δύο πόλοι ὑπάρχουν στὴν ἐνεργὸ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἱερὸ βῆμα μὲ τὴν τέλεση τῶν τελετουργικῶν καὶ μυστηριακῶν πράξεων καὶ ὁ ἄμβωνας μὲ τὴν ἀκρόαση καὶ ἀποδοχὴ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποσιώπηση ἢ ἀμφισβήτηση τοῦ ἐνὸς σὲ βάρος τοῦ ἄλλου πόλου σημαίνει βασικὴ στέρηση τῶν πιστῶν καὶ παρέκκλιση ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Κυ-

ρίου ως ὄλο, ὁ ὁποῖος ἤρθε «κηρύσσων, διδάσκων καὶ θεραπεύων» (Ματθ. 4,23).

Γ΄ ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

Ἀπὸ ὅλα αὐτά, διαπιστώνουμε, πὼς τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου ἦταν τρισσό: κήρυγμα, διδασχὴ καὶ θεραπεία. Καὶ μάλιστα ἀπὸ τὶς διηγήσεις τῶν εὐαγγελίων προκύπτει ὅτι τὸ διδασκτικὸ καὶ κηρυκτικὸ ἔργο ἦταν κυρίαρχο ἔναντι τοῦ θεραπευτικοῦ καὶ θαυματουργικοῦ. Τὰ θαύματα συνήθως ἀποσιωπῶνται, ἐνῶ τὸ «εὐαγγέλιο» ἐξαγγέλλεται συνεχῶς. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ τὸ κήρυγμα στὰ χρόνια τῶν ἀποστόλων πού καὶ πάλι κατεῖχε κεντρικὴ θέση. Εἶναι ἀδιανόητο νὰ φανταστοῦμε ὅποιαδήποτε πρωτοχριστιανικὴ σὺναξη πιστῶν χωρὶς τὴ διδασχὴ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου.

Ἄλλὰ καὶ μετέπειτα, ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει τὴν ἴδια παράδοση καὶ καθιερώνει στὴ Θεία Λειτουργία τελετουργικὰ δύο βασικὰ τμήματα, τὴ «λειτουργία τῶν κατηχομένων» καὶ τὴ «λειτουργία τῶν πιστῶν». Στὸ πρῶτο μέρος ἔχουμε τὴν ἀνάγνωση τῶν ἱερῶν κειμένων ἀπὸ τὸν ἀπόστολο καὶ τὸ εὐαγγέλιο καὶ ἀπαραίτητα τὴ θεολογικὴ ἀνάλυση αὐτῶν μὲ τὸ κήρυγμα πού ἀμέσως ἀκολουθεῖ γιὰ λόγους κατήχησης τῶν νεοφωτίστων καὶ τῶν κατηχομένων καὶ στὸ δεύτερο μέρος τὴν τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ τὴ μετοχὴ τῶν πιστῶν στὰ Τίμια Δῶρα. Αὐτὸ τὸ διπολικὸ σχῆμα τῶν τελουμένων ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τῆς ἀπ' ἄμβωνος ἀκρόασης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε μάλιστα εὐχαριστιακὴ σὺναξη εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διαφυλάσσεται ἕως ἐσχάτου τοῦ χρόνου, μὲ τὴ βεβαιότητα τῆς ὑπακοῆς στὴν ἱερὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἱερὴ καὶ σεμνὴ διάθεση γιὰ ἀνανέωση τοῦ λόγου, ὥστε νὰ γίνει ἀντιληπτὸ καὶ κατανοητὸ τὸ «εὐαγγέλιον Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ στὴ σύγχρονη κοινωνία μὲ τὰ δικὰ της νέα καὶ ἐν πολλοῖς διαφοροποιημένα ἱστορικά, κοινωνιολογικά καὶ πολιτιστικά δεδομένα ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου ἀλλὰ καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Πάντως, καταληκτικὰ θὰ λέγαμε μαζί μὲ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, ὅτι «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται» (Β΄ Τιμ. 2,9) καὶ κατὰ συνέπεια δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ στεροῦμε τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀξίωσή του νὰ γνωρίσει καὶ νὰ βιώσει τὸ θεῖο λόγο ἀληθείας, τοῦ «εὐαγγελικοῦ λόγου» στὴν καθημερινὴ ἐκκλησιαστικὴ του πορεία καὶ ζωὴ.